

DARIUS BARASA

Karaliaučiaus konsistorijos ataskaita
apie Karaliaučiaus ir Gumbinės
apygardose už bažnyčios ribų
veikusias religines draugijas (1823)

Sign. GStAPK, I HA Rep.76 III, Sekt. 2, Abt. XVI, Nr.1, Bd.1, l. 28r-29v.

Königsberg d. 10ten Jun^{er} 1823.

Die in der Provinz
Preußen befindlichen
Vereine zu
außerkirchlichen
Religionsübungen
oder
Erbauungsstunden,
betreffend.

Referent Bichof Dr.
Borowski.

An
Ein Königl.
Höchstverordnetes
Ministerium
der Geistlichen,
Unterrichts- und
Medizinal-
Angelegenheiten

in
C. 38/5. Berlin

[28r] Auf die Verfüungen, welche das Königl. Höchstverordnete Ministerium der Geistlichen-, Unterrichts- und Medizinal- Angelegenheiten unterm 25ten September vor. J. an die Königl. Regierungen zu Königsberg und Gumbinnen, in Betreff der in dem Verwaltungsbereich derselben befindlichen Vereine zu außerkirchlichen Religionsübungen oder Erbauungsstunden erließ und unter eben dem dato geneigtest auch uns mittheilete, haben besagte Regierungen, die erste unterm 5ten März, die andere unterm 3ten April laufenden Jahres, uns, wie geordnet war, tabellarische Uebersichten von den Vereinen dieser Art eingesandt und wir verfehlen nicht, nachdem solche von sämmtlichen Mitgliedern unsers Collegii durchgelesen und darauf beim Vortrage derselben ausführlich besprochen worden, die Abschriften davon, dem Königl. Höchstverordneten Ministerio der Geistlichen-, Unterrichts- und Medizinal Angelegenheiten pflichtmäßig, zur hochgefälligen Prüfung und Entscheidung, in den Anschläßen vorzulegen.

Es geben diese Listen eine vollständige Auskunft über alle in dieser Provinz befindlichen Vereine dieser Art. Freilich sind die Raisonnements über selbige, nach der Individualität und den Ansichten, die Jeder der hiesigen Superintendenten von Privatandacht und von gemeinschaftlicher Erbauung [28v] für sich hat, abgefaßt und in Folge dessen fallen die Urtheile und Erklärungen darüber gar sehr verschieden aus. Die Superintendenten in Labiau und der Niederung sprechen - größtentheils ganz wegwerfend; - die in Gumbinnen und Tilse sehr gleichgültig; - dagegen die zu Memel, Goldapp, Ragnit, besonders Insterburg nicht allein nicht tadelnd, sondern lobvoll von der Rechtlichkeit der mehren Glieder dieser Vereine. Es sind hier Gemälde von mehreren Händen aufgestellt, wo hier mehr Licht und dorten mehrerer Schatten aufgetragen wird.

Indessen sind, wie die nähere Ansicht es ergiebt, darin Alle einig, daß kein Einziger dieser Vereine der eigentlichen Separatiserei zu beschuldigen ist. Allen, ohne Ausnahme, wird das Zeugniß gegeben, daß sie die Kirchen am fleißigsten und vor andern Gemeindeglieder andächtig besuchen und das Abendmahl des Herrn feiern. Ebenso wird ihnen das Zeugniß der Sittlichkeit nicht versagt. Sie sind die nüchternen, mäßigsten Leute, die sich durch Handschlag einander zusage, daß sie den Brandwein meiden wollen. Von allen Orten wird von ihnen versichert, daß sie treuen Gehorsam gegen die Obrigkeit und ununterbrochene Thätigkeit und Fleiß in ihren Berufsarbeiten beweisen. Ihr Lesen und Vorlesen beschränkt sich auf die Bibel und außer diesem auf Arndts wahres Christenthum, wodier nichts zu sagen seßn dürfte. Bei dem Allen, daß selbst der Neukirch oder Niederungsche Superintendent ihnen dieses zugesteht, fügt er doch hinzu: „Sie sind zum Mästicism geneigt; sie sind Heuchler, worüber ganz sicher zu entscheiden, doch gewiß nicht Menschensache ist. - Daß sie sich selbst höher achten, als die, welche an ihnen keinen Anteil nehmen; daß sie gegen ihre Mitgenossen liebvoller, [29r] als gegen andern sind, mag wohl eine Gebrechlichkeit seßn, die nicht allein diesen Vereinen, sondern auch andern Gliedern der christlichen Gemeinden nachschleicht.“

Wenn wir unsre wohlwogene und auch oft schon in Ansehung der Malediker [!] * (so nennen sich die Erweckte oder Betende besonders in Lithauen) gegen die Superintendenten geäußerte Meinung, hier aussprechen sollen, so geht diese dahin, daß, da sie seit mehreren, an einigen Orten seit einer langen Reihe von Jahren, ihre Zusammenkünfte gehalten, und sich durch Ordnung in ihrem Hauswesen, durch Gehorsam gegen die Obrigkeit, willige Leistung ihrer Abgaben, Enthaltung vom Saufen etc vor Andern augezeichnet haben, sie auch fernerhin, besonders auch, wenn sie Sontags vor oder nach dem Gottesdienste zusammenkommen auch die Beaufsichtigung ihrer Prediger ohne Unwillen tragen, füglich und unter der unerlaßlichen Bedingung geduldet werden könnten, daß sie nicht Leute, aus andern Kirchspielen unter dem Namen „Prediger“ und unter Beseitigung und Hintersetzung ihrer geordneten evangelischen Prediger unter sich aufnehmen und selbige für ihre Reisen und Bemühungen bezahlen. Es ist uns eine heilige Pflicht und wir

Karaliaučius, 1823 m. birželio 10 d..

dėl Prūsijos provincijoje už bažnyčios ribų egzistuojančių, religine veikla arba dvasiniu ugdymu užsiimančių draugijų.

Referatas vyskupas dr. Borowski

Aukščiausiajai karališkai Dvasinių, švietimo ir medicinos reikalų ministerijai Berlyne.

C. 38/5.

[28r] Vadovaujantis potvarkiais, kuriuos aukščiausioji karališka Dvasinių, švietimo ir medicinos reikalų ministerija praėjusių metų rugėjo 25 d. išleido karališkoms valdžioms Karaliaučiuje ir Gumbinėje dėl jų administrojamose teritorijose už bažnyčios ribų egzistuojančių religine veikla ir dvasiniu ugdymu užsiimančių draugijų, ir nurodyta data apie tai mus kuo geranoriškiausiai informavo, minėtos valdžios: pirma – šių metų kovo 5 d., kita – balandžio 3 d., kaip buvo nurodyta, mums atsiuntė suvestinę lentelių pavidalų apie šitos rūšies draugijas. Ir po to, kai šitos suvestinės buvo perskaitytos visų mūsų kolegijos narių ir apie tai išsamiai apsvarstyta jų pranešimuose, kaip ir dera, nedelsdami jų nuorašus pridedame aukščiausiajai karališkai Dvasinių, švietimo ir medicinos reikalų ministerijai, kad ji malonai teiktų patikrinti ir nuspresti.

Šie sąrašai teikia išsamią informaciją apie visas Provincijoje egzistuojančias tokios rūšies draugijas. Tiesa, išvados apie jas priklausė nuo to, kokį asmeninį požiūrį dėl privačių pamaldų ir religinio ugdymo susibūrimų turėjo kiekvienas čionykštis superintendentas. [28v] Todėl ir nuomonės bei išaiškinimai apie tai pernelyg išskyrė. Labguvos ir Pakalnės superintendentai daugiausia atsiliepė vien paniekinamai; Gumbinės ir Tilžės – labai abejingai; užtat Klaipėdos, Geldapės, Ragainės, ypač Ūsrucio ne tik kad nepeikė, tačiau net gyre daugumos šių susibūrimų narių dorumą. Tai yra paveikslas, nutapytas kelių rankų, kuriame daug šviesių, o kai kur ir keletas tamsių potėpių.

Vis délto, kaip aiškėja iš detalelio vaizdo, čia visi sutaria, kad né vieno šių susibūrimų negalima apkaltinti tiesioginiu separatizmu (siekiui atskirti nuo oficialios Bažnyčios – vert. *pastaba*). Visi be išimties paliudijo, kad jie uoliausiai ir, lyginant su kitais parapijiečiais, pagarbos kupini bažnyčią lanko, ir Viešpaties Vakarienę švenčia. Taip pat negalima nepaisyti liudijimo ir dėl jų dorovingumo. Jie yra blaiviausi, saikingiausi žmonės, kurie rankos paspaudimu vienas kitam pažada, kad vengs degtinės. Iš visų vietovių apie juos užtikrintai sakoma, kad jie valdžios atžvilgiu rodo ištikimą paklusnumą ir yra nepaliaujamai veiklūs bei stropūs savo amato užsiémime. Skaitydami ir pamokslaudami jie apsiriboa Biblia, o be jos, dar Arndto „Tikrąjį krikščionybę“, apie kurį nieko blago negalima pasakyti. Apskritai tik Naujosios arba Pakalnės superintendentas jiems štai prikiša pažymédamas, kad: „Jie linkę į misticizmą; yra veidmainiai, tačiau apie tai kategoriškai spręsti – tikrai ne žmonių reikalus yra. Patys save laiko aukštesniais už tuos, kurie neprikluso jiem. Saviesiems jie yra meilesni, [29r] nei kitiems – tikriausiai tai galėtų būti ta silpnoji vieta, kuri būdinga ne vien šiemis susibūrimams, tačiau ir kitų krikščioniškų bendruomenių nariams.“

Jei reikštų išreikštį gerai apgalvotą mūsų ir superintendentų dažnai išsakomą nuomonę dėl maldininkų (taip save vadina prabudusieji arba besimeldžiantieji, ypatingai Lietuvoje), tai jি būtų tokia: kadangi jie jau keliolika, o kai kuriose vietovėse jau daugelį metų savo susirinkimus rengia, iš kitų išskirkiria tvarka savo namų ūkio reikaluose, paklusnumu valdžiai, klusniai mokamais mokesčiais, susilaikymu nuo girtavimo ir kt., nuo šiol jie, ypač, kai sekadieniais prieš arba po pamaldų susirenka, turėtų be nepasitenkinimo priimti savo pamokslininko priežiūrą, pagrįstai ir su būtina salyga toleruojami, kad jie pas save žmonių, kuriuos vadina „pamokslininkais“, iš kitų parapijų nepriimti ir jiems už jų keliones ir triūsus nemokėtų, tačiau savo paskirto evangelikų pamokslininko paisytų ir jo nesišalintų. Tai yra mūsų šventa pareiga ir kiek tik įmanoma rūpinimės tuo, kad tarp jų neišplistų sektantiškumo dvasia, o jų maldos susirinkimai neverstų aplieisti viešas pamaldas ir nukrypti nuo nustatyto bažnytinio mokymo ar jam išsigimti. Tokiu būdu, kaip ką tik buvo minėta, progai pasitaikius ir paskutinysk neseniai, praėjusių metų birželio 11 d. dėl šių reikalų superintendentus Klaipėdoje ir Labguvoje informavome, o taip pat

* Rašymo klaida – turėtų būti ne „Maldeniker“, bet „Maldeninker“. Kitame šio dokumento nuorašo ištraukoje ši klaida ištaisyta, viršuje prirašant „n“ raidę. Žr. GStAPK, I HA Rep. 76 Kultusministerium III Sekt. 2 Abt. XVI Nr. 3 [be paginacijos].

2 Omenyje turima Prūsijos lietuviškos apskritys arba Prūsijos Lietuva, kitaip dar Prūsijos provincijos šiaurės rytinė dalis – Gumbinės ir dalis Karaliaučiaus apygardos.

[30r]

Abschrift

Tabellarische Uebersicht der im Bezirke der Regierung zu Koenigsberg in Preußen befindlichen Vereine zu außerkirchlichen Religionsübungen oder Erbauungsstunden. Pro 1822.

[30v-31r]

Wo und welche Vereine existiren	Wie groß ungefähr die Zahl der Theilnehmer ist.	Wer die Erbauungen leitet.	Worin dieselben bestehen.	In welcher Art sich bisher ihr Einfluß auf das Leben der Theilnehmer und die Richtung ihres Geistens geäußert hat?
A. Inspektion Koenigsberg				
1. Sekte des Schoenherr auf dem Sackheim in Königsberg	Unbekannt, Frauenzimmer und Männer, worunter auch Schullehrer befindlich sehn sollen.	Der ehemalige Studiosus theologiae Schoenherr, über 50 Jahre alt.	Wird geheim gehalten	Hierüber ist von den befragten Geistlichen nichts bemerkt worden.
2. Frommer Verein in dem altroßgärtischen Kirchsprengel zu Koenigsberg.	20 bis 30.	Der Gärtner Mittrich jun., ein redlicher, unbescholtener Mann, die fleißig die Kirche besucht.	Der Verein versammelt sich in der Wohnung des Mittrich sonntäglich von 5 bis 8 Uhr Abends. Es wird eine Predigt gelesen, gemeinschaftlich gesungen und dann ein Gebet für den König und alle Stände kneidend gehalten.	Nach der Versicherung des Pfarrers Kahle bei der altroßgärtischen Kirche, sind die Theilnehmer des Vereins die fleißigsten Kirchengänger und genießen gern das heilige Abendmahl in der Kirche, und die Privat Erbauungen sollen auf den Wandel der Theilnehmer seegenreichen Einfluß haben.

[31v-32r]

	Wo und welche Vereine existieren	Wie groß ungefähr die Zahl der Theilnehmer ist.	Wer die Erbauungen leitet.	Worin dieselben bestehen.	In welcher Art sich bisher ihr Einfluß auf das Leben der Theilnehmer und die Richtung ihres Geistes geäußert hat?
B. Inspektion Labiau					
3.	in Laukischken die Maldeninker	In diesem Kirchspiel läßt sich die Zahl der Theilnehmer, die sämmtlich Litthauer sind, nicht bestimmen; sie vergrößert sich immer, besonders durch den Zutritt der Frauen.	Männer aus der niedere Volksklasse die sich für inspirirt halten und die heilige Schrift am besten zu verstehen vorgeben. Sie wandern aus einer Gemende in die andere. Es soll ein Inspektor Rhenius zu Bachmanns im Memelschen Kreise der oberste Leiter dieser Vereine sehn und seine Instruktion aus England erhalten, welche Nachricht aber unverbürgt ist. Auch sagt man, daß einige evangelische Prediger im Gumbinnenschen Regierungs Departement die Maldeninker begünstigen.	Wahrscheinlich in Singen, Beten, Schrifterklärungen und religiösen Unterredungen. Gewöhnlich fangen die Versammlungen mit dem Untergange der Sonne an, währen bis in die Nacht und Schliessen mit Essen und Trinken.	Die Maldeninker halten sich allein für klug, heilig und der Seeligkeit würdig, andere Menschen sind in ihren Augen Teufelskinder. Einige besuchen die Kirche fleißig, andere nur dann, wenn sie zum Heiligen Abendmahl gehen, welches in der Regel in jedem Monate ein- auch zweimal geschieht und zwar in der schlechtesten Kleidung, die sie nur haben. Nach ihrer Meinung will Gott Sünder haben damit er vergeben könne. Die Häuptlinge geben vor so heilig und bei Gott angeschrieben zu sehn, daß sie durch Gebete allen denen Vergebung auswirken können, die ihnen die begangenen Sünden bekennen. Alle Beichtende, besonders die Weiber, nehmen sie in Dunkeln Kammern und Ställe, woraus schon manche unzufriedene Ehe entstanden ist, wenn der Gatte nicht Maldeninker war. Vom Rechnen und Schreiben in Schulen halten sie nichts, und die Schutzblättern Impfung für einen Eingriff in die göttliche Regierung. Sie sind an einen scheue verwilderten Blicke, am Vedrehen der Augen, an verzerrten Gesichtsmuskeln zu erkennen. Gegen gleichgültige Dinge eifern sie sehr, z. B. gegen das Tabaksrauchen; die Pfeife nennen sie Teufelsspitze und die Tabakspflanze den verbotenen Baum. Es steht nach der Meinung des Superintendenten Reichel zu befürchten, daß diese Sekte früher oder später zu den Katholiken übergeht, denn sie feiert auch katholische Festtage.

[32v-33r]

	Wo und welche Vereine existieren	Wie groß ungefähr die Zahl der Theilnehmer ist.	Wer die Erbauungen leitet.	Worin dieselben bestehen.	In welcher Art sich bisher ihr Einfluß auf das Leben der Theilnehmer und die Richtung ihres Geistens geäußert hat?
4.	Noch Inspektion Labiau in Popelken auch Maldeninker	z bis 300	Bejahrte Männer aus der niedere Volksklasse. Einer ist ihr Prediger und Vorsteher und bestimmt das Dorf und das Haus, in welchem am Sonntage nach der Predigt die Zusammenkunft gehalten werden soll. Am hohen Festtagn finden sich Brüder und sogenannte Prediger aus andere Gemeinden ein, z. B. Petrick von Kl. Fridrichsgaben, Grenz aus Georgenburg, um ihre Lehren zu predigen.	Der Vorsteher betet allein im Nahmen aller und die andere liegen auf dem knieen, seufzen und weinen. Sodann wird ein Abschrift aus der Bibel vorgelesen und nach angeblicher Eingebung des heiligen Geistes erklärt.	Die Maldeninker leben in dieser Gemeinde ehrbar, verabscheuen Diebstahl, Raub, Mord und andere grobe Verbrechen, halten den Sonntag heilig, besuchen die Kirche und ihre Betstunden, keineswegs aber die Gasthäuser zum Trinken, Spielen und Tanzen. Manche halten es für sündlich, am Sonntage Geld zu zählen, Essen zu kochen. Sie genießen kein Blut und trinken keinen Branntwein. Da in den Versammlungen nur die Rede ist: vom großen Verderben der menschlichen Natur, von der Buße und dem Gnadenstande, in den man nur durch ein Versinken in Verzweiflung über die Sünde gelangen kann; ferner vom Seelig werden einzig und allein durch das Verdienst und die Gnade Christi, weil man doch keine gute Werke üben könne; - von der Wunderkraft des Glaubens an Jesum, der auch die größten Sünder annimmt, wenn sie sich nur als solche bekennen, - vom jüngsten Gerichte und vom Ende der Welt durch Feuer etc. So gerathen viele in Tiefsinn und halben Wahnsinn. Die Lehren, welche ad 3 von den fremden Predigern dorthin verpflanzt worden: betreffen zum B. die Ohrenbeicht etc. und führen zum Katholizism.

[33v-34r]

	Wo und welche Vereine existiren	Wie groß ungefähr die Zahl der Theilnehmer ist.	Wer die Erbauungen leitet.	Worin dieselben bestehen.	In welcher Art sich bisher ihr Einfluß auf das Leben der Theilnehmer und die Richtung ihres Geistes geäußert hat?
5.	Noch Inspektion Labiau in Gilge auch Maldeninker	bis 200	Die Wirthe Windait zu Gilge und Groszat zu Nemonien halten gewöhnlich die Gebete und leiten den Gesang; auch geschehen ihre Versammlungen dann und wann, hauptsächlich Sonnabends und Sonntags gegen Abend.	Außer Gebet und Gesang, sagt man, werden Abschnitte aus Bibel, oder aus Arndts wahrem Christenthume, oder aus dem Paradiesgärtlein vorgelesen.	<p>Der Pfarrer Ostermeier zu Gilge hat dem Superintendenten Reichel zu Labiau schriftlich angezeigt, daß die Maldeninker stillen, gottesfürchtige, wohlthätige Christen, gehorsame Unterthanen sind, dem Brannweintrinken und andere Lastern steuern, sehr fleißig in die Kirche und zum heiligen Abendmahl gehen und ihre Kinder in der Zucht und Vermahnung zum Herrn erziehen.</p> <p>Der Reichel hat der Königl. Regierung dagegen angezeigt: daß Ostermeier zwar nicht Vorsteher der Maldeninker in seinem Kirchspiel ist, ihre Versammlungen und Beschäftigungen aber begünstigt; auch daß er Beiträge sammelt und die Schriften des Tractaten-Vereins vertheilt; endlich daß er (Reichel) das Rühmliche, was oben Ostermeier von den Maldeninker äußert, nicht allgemein begründet finde, da die Gilgeschen Kirchspiels Einsassen im ganzen als Säuber und widerspenstige Leute geschildert werden und vom Schulunterrichte nicht viel halten, namentlich nichts vom Rechnen und Schreiben.</p>

[34v-35r]

	Wo und welche Vereine existiren	Wie groß ungefähr die Zahl der Theilnehmer ist.	Wer die Erbauungen leitet.	Worin dieselben bestehen.	In welcher Art sich bisher ihr Einfluß auf das Leben der Theilnehmer und die Richtung ihres Geistens geäußert hat?
C. Inspektion Memel.					
6.	in Schmelz Pietisten.	20.	Der Dorfschulmeister in Schmetz leitet ihre Andacht und der Superintendent Sprengel in Memel hat solches angeordnet.	Ihre Religionsübung besteht in den Vesperstunden im Gesange einiger Verse, Vorlesen aus Arndts wahrem Christenthume oder dem Sonntagsbuch, welche in litthauischer Sprache übersetzt sind, einem Abendgebet aus dem litthauischen Gesangbuche und einigen Schußversen.	Seit 13 Jahren werden schon diese Erbauungsstunde fortgesetzt und wirken so vortheilhaft auf die Theilnehmer, daß sie als nüchterne, thätige, ruhige Menschen und als fleißige und fromme Kirchengänger sich auszeichnen, wie der Superintendent Sprengel versichert.

[36r]

Tabellarische Uebersicht der im Bezirk der Regierung zu Gumbinnen bestehenden außerkirchlichen religiösen Versammlungen.

[36v-37r]

Bennnung unter welcher die	Theilnehmer an denselben befinden sich		Wer die Erbauungen in diesen Verhandlungen leitet.	Worin dieselben bestehen.	Einfluß auf das Leben der Theilnehmer und auf die Richtung ihres Geistes.	Verfügungen der Regierung dieserhalb und Berichte der Inspektion in dieser Angelegenheit desgleichen Datum etwaiger Berichte an das hohe Ministerium.
	im Kirchspiele	unge-fähr an Zahle				

1.		in allen	-	Die Pietisten halten mit ihren Hausgenossen Morgens und Abend Andacht.	Diese besteht aus Gesang und Lesen geistlicher Schriften.	Die Wirkungen dieser Hausandacht waren zeither für die Theilnehmer wohlthätig; sie zeichnen sich durch strenge Rechtlichkeit aus.	Regierungs Verfügungen sind dieserhalb noch nicht erlassen, obgleich der Pietisten in dem jährlichen Visitations Berichten gedacht wird.
2. <u>Inspektion Tilsit.</u>							
2.	Die Versammelten nennen sich Betende (Maldininkai) auch Heilige.	Tilsit	70 bis 90 Personen	ein Eingenkäthner in Dwiszarken.	Wie vorher.	Es ist kein besonderer Einfluß auf ihren Wandel von jenen Conventikeln zu bemerken	-
			Läßt sich nicht angeben		Wie vorher	Wie vorher	-
		Koadjuthen	-	-	-	-	-
3.	Inspektion Darkehmen	Es existiren in dieselben gar keine dergleichen Vereine.	-	-	-	-	-
4.	D ^a Angerburg	wie vor	-	-	-	-	-
5.	D ^a L ^{ack}	wie vor	-	-	-	-	-
6.	D ^a Goeritten	wie vor	-	-	-	-	-
7.	D ^a Loetzen	wie vor	-	-	-	-	-
8.	D ^a Johannsburg	wie vor	-	-	-	-	-
9.	D ^a Sehesten	wie vor	-	-	-	-	-
10.	D ^a Goldapp	1.	an einigen Orten zuweilen	Ein ehemaliger Schulmeister	Im Singen und Beten	Der Einfluß dieser Erbauungsstunden ist gut.	-
		2. Goldapp	6 alte Frauen	Diese versammeln sich an den Sonn- und Feiertagen, um sich durch Lesen der Heiligen Schrift zu erbauen.	Sie führen ein frommes und stilles Leben.	-	-
11.	Inspektion Marggrabowa	Nirgends existiren dergleichen	-	-	-	-	-
12.	D ^a Gumbinnen		30 Personen	Diese kommen an Sonn- und Feiertagen in den Abendstunden zusammen und beschäftigen sich mit Gesang und Gebet und Lesen der Heiligen Schrift und anderer Erbauungsbücher.	Man kann ihnen nichts Uebels zur Last legen.	-	-

			einige Litthauer	Wie vorher, jedoch besuchen zwei Männer Namens Grenz und Klewerðs zuweilen diese Versammlungen und halten daselbst Vorträge.	Auch diesen nichts, jedoch scheint der Geist der allgemeinen Liebe bei ihnen nichts zu herrschen.	-
--	--	--	---------------------	--	--	---

[37v-38r]

	Bennnung unter welcher die	Theilnehmer an denselben befinden sich		Wer die Erbauungen in diesen Verhandlungen leitet.	Worin dieselben bestehen.	Einfluß auf das Leben der Theilnehmer und auf die Richtung ihres Geistes.	
		im Kirchspiele	unge- fähr an Zahle				
13.	Inspektion Neukirch	1. Neukirch und zwar im a. Kirchdorf selbst b. Aschenberg c. Budelischken d. Leidiwarren	etwa 130	Oft	wie bey Memel	Sie sind in ihrem Moralischen Betragen nicht besser, als andere rechtschaffene Menschen. Jedoch verrathen sie stolze Vorliebe für ihre Versammlungen.	-
		2. Heinrichswalde und zwar a. Schilleborthen' b. Baltruscheiten c. Groß Heinrichsdorf	Auch etwa 130.	Ein gewisser Czinkus, Rudatis und andere Auswärtige.	wie vorher	Neben Heuchlern und Ueberspannten sind auch mehre Mitglieder, welche den Geist der Liebe und Sanftmuth äußern.	-
		3. Lapienen, in Klein	-	Ein Mann mit Namen Petrick, ein Schwärmer.	wie vorher	Sie halten ihre Mitglieder für vorzüliche Menschen, Andere nicht.	-
		4. Kaukehnen, in Sauseningken, Lezeiten und Gunischken	15 bis 20 in jedem	Grenz, Klewerðs, der Hausvater, oder Andere.	wie vorher	Sie sind Heuchler und sehr unwissend	-
		5. Skaisgirren und zwar in 7 Dörfer.	20 bis 40 in jedem	Der Hausvater auch anderer.	wie vorher	Sie sind stillen und ehrbaren Leute jedoch zum Mälitzism geneigt.	-

14.	Inspektion Ragnit	6. litth. Ragnit	230.	Preukszat aus dem Kirchspiel Kussen und Grenz aus Georgenburg.	In Lesen erbaulicher Bücher, Beten und Singen.	Die Theilnehmer sollen größtentheils nüchterne ordentliche und fleißige Menschen sehn, bei welchen sich aber auch wohl schlechte einzuschleichen suchen. Dieser Vorwurf wird auch dem oft genannten Preugschat gemacht und er ist ganz gegründet.	-
		7. Lengwethen	170.	Abromeit aus dem Kirchspiel Wischwill	wie vorher	-	-
		8. Wischwill	200.	Albuszat aus der Memeler Gegend	wie vorher	-	-
		9. Malwischken	12.	Grenz aus Georgenburg	wie vorher	-	-
		10. Kussen	150.	Grenz aus ² Albuschat	wie vorher	-	-
		11. Pillkallen	15.	Klewer <small>ä</small> s und Grenz	wie vorher	-	-
		12. Schillehnen	2.	-	-	-	-
		13. Lasdehnen	40 bis 50.	Anus Zipkatis aus Schilleningken.	wie vorher	-	-
15.	Inspektion	1. Stallupoenen	120.	Grenz und Klewer <small>ä</small> s,	wie vorher	Diese Betbrüder (Maldeninker) sind stille ruhige und nüchterne Menschen,	
		2. Kattenau	15.	auch andere			
		3. Szirgupoenen	2.				
		4. Enzuhnen	120.	Begabten selbst			
		5. Pillupoenen	140.				
		6.	8.	Frauen; im			

[38v-39r]

	Brennenung unter welcher die	Theilnehmer an denselben befinden sich	Wer die Erbauungen in diesen Verhandlungen leitet.	Worin dieselben bestehen.	Einfluß auf das Leben der Theilnehmer und auf die Richtung ihres Geistes.	Verfügungen der Regierung dieserhalb und Berichte der Inspektion in dieser Angelegenheit wesgleichen Datum etwaiger Berichte an das hohe Ministerium.
		im Kirchspiele	unge-fähr an Zahle			
16.	Inspektion Insterburg	1.	12 Deutsche 80 Litth.	Grenz, Klewerðs, Willameit, Lukatis, Pfeil etc.	wie vorher	Fleißiger Kirchenbesuch, Nüchternheit, Verträglichkeit, Arbeitsamkeit zeichnet diese Theilnehmer aus.
		2.	50.	Wer als der unbescholtene Mann von der Versammlung anerkannt wird.	wie vorher	Consistorial- Feststellung vom 14 ^{ten} Januar 1822. Der Kirchen- Visistations Bericht vom 30 ^{ten} Ma ^r 1821. Bericht ans das Konsistorium vom 11 ^{ten} Febr. 1822.
		3.	240.	Grenz und Pfeil	wie vorher	

[30r]

Nuorašas

Suvestinė lentelė už 1822 metus apie už bažnyčios ribų egzistuojančias religine veikla arba dvasiniu ugdymu užsiimančias draugijas Prūsijoje, Karaliaučiaus apygardoje

[30v-31r]

	Kur ir kokie susibūrimai yra?	Koks maždaug yra dalyvių skaičius?	Kas vadovauja apeigoms?	Iš ko jos susideda?	Kaip jų įtaka iki šiol pasireiškė dalyvių gyvenimo būdui ir jų dvasinei krypciai?
A. Karaliaučiaus inspekcija					
1.	Schoenherrro sekta Zakheime, Karaliaučiuje	Nežinoma, kambarinės (tarnaitės), vyrai, tarp kurių turėtų būti ir mokytojų.	Virš 50 metų amžiaus Schoenherras, anksčiau studijavęs teologija.	Vyksta slaptai	Apie tai paklausti dvasininkai nieko negalėjo pažymėti.

2.	Pamaldus susibūrimas Senajame Rosgarte, Karaliaučiaus parapijoje.	nuo 20 iki 30	Sodininkas <i>Mittrichas</i> jaunesnysis, garbingas,	Susibūrimas vyksta Mittricho namuose	Kaip patikino Senojo Rosgarteno bažnyčios kunigas Kahle, susibūrimo dalyviai yra uoliausiai bažnyčios lankytojai ir mielai dalyvauja Šventojoje Vakarienėje bažnyčioje; privačios pamaldos dalyvių gyvenimo būdai daro naudingą įtaką.
----	---	---------------	--	--------------------------------------	--

[31v-32r]

	Kur ir kokie susibūrimai yra?	Koks maždaug yra dalyvių skaičius?	Kas vadovauja apeigoms?	Iš ko jos susideda?	Kaip jų įtaka iki šiol pasireiškė dalyvių gyvenimo būdai ir jų dvasinei krypciai?
B. Labguvos inspekcija					
3.	Laukiškoje maldininkai	Šioje parapijoje dalyvių, kurių visi yra lietuviai, skaičių negalima tiksliai apibrėžti; jų nuolat daugėja, ypač išsijungiant moterims.	Vyrai iš žemesnės liaudies klasės, kurie save laiko dvasios įkvėptais ir esą geriausiai supranta Šv. Raštą. Jie keliauja iš vienos parapijos į kitą. Inspektorius <i>Rhenius</i> , iš Bachmanno, Klaipėdos apskrities tikriausiai yra vyriausias jų vadovas. Instrukcijas jis gauna iš Anglijos, tačiau šios žinios néra patikimos. Pasakojama netgi, kad keletas evangelikų kunigų iš Gumbinės departamento palaiko (globoja, remia) maldininkus palaiko.	Tikétina, kad giedama, meldžiamasi, aiškinamas Šv. Raštą, kalbama religinėmis temomis. Susirinkimai paprastai prasideda nusileidus saulei ir užtrunka iki nakties; užsibaigia valgymu ir gérimu.	Maldininkai save laiko vieninteliais išmintingais, šventais ir vertais išganymo, kiti žmonės, jų akimis žiūrint, yra velnio vaikai. Kai kurie jų uoliai lanko bažnyčią, kiti tik tuomet, kai švenčiama Šventoji Vakarienė, kuri paprastai vyksta 1 arba 2 kartus per mėnesį. Be to, jie ten pasirodo pačiais prasčiausiais rūbais, kokius tik turi. Jų nuomonę, Dievui reikia nusidėjelių tam, kad jiems galėtų atleisti. Jų vadovai tariamai yra tokie šventi ir paskirti Dievo, kad savo maldomis gali išrūpinti atleidimą visiems tiems, kurie jiems išpažins savo nusidėjimus. Visus išpažistantčius, ypač moteris, jie vedasi į tamsią kamarą ar tvartą ir dėl to jau ne viena nelaiminga santuoka kilo, nes sutuoktinis nepriklause maldininkams. Aritmetika ir rašyba mokykloje jiems nerūpi, o skiepus nuo raupų jie laiko kišimusi į dievišką tvarką. Juos galima atpažinti iš baugščių sulaukėjusių žvilgsnių, išsprogusių akių, iš perkreiptų veido raumenų. Jie karštai pasisako prieš tokius paprastus dalykus kaip, pvz., tabako rūkymą; pypkę vadina velnio ragu (rūkikliu, kandikliu), o tabaką – uždraustu [pažinimo] medžiu. Superintendento <i>Reichelio</i> nuomone, reikia būgštauti, kad ši sekta anksčiau ar vėliau pereis į katalikybę, nes jie taip pat švenčia katalikiškas šventes.

[32v-33r]

	Kur ir kokie susibūrimai yra?	Koks maždaug yra dalyvių skaičius?	Kas vadovauja apeigoms?	Iš ko jos susideda?	Kaip jų įtaka iki šiol pasireiškė dalyvių gyvenimo būdui ir jų dvasinei krypčiai?
4.	tėsinys Labguvos inspekcijos Papelkiuose taip pat maldininkai	nuo 200 iki 300	Senyvo amžiaus vyrai iš žemesnės liaudies klasės. Vienas yra jų pamokslininkas ir vyriausasis, kuris paskiria kokiamė kaimė ir sodyboje sekmadienais po pamaldų bus rengiamas susirinkimas. Per didžiąsias šventes atvyksta pamokslauti savo mokymą vadinamieji broliai ir pamokslininkai iš kitų parapijų, pvz., <i>Petrickas</i> iš Mažujų Pričkagrabiu (Klein Friedrichsgrabe), <i>Grenzas</i> iš Jurbarko.	Vyriausiasis meldžiasi vienas visų vardu, o kiti klūpi, dejuoja ir verkia. Paskui perskaitomas skyrius iš Biblijos, kuris išaiškinimas taip, kaip esą Š. Dvasia įkvepia.	Maldininkai šioje parapijoje gyvena gerbtinai, nepakenčia vagysčių, plėšimų, žmogžudysčių ir kitokių didelių nusikaltimų; švenčia sekmadienius, lanko bažnyčią ir savo maldos susirinkimus, tačiau tik ne į smukles girtuokliauti, lošti ir šokti. Kai kurie jų nuodėme laiko sekmadieniais pinigus skaičiuoti, gaminti valgyti. Jie išvis nevalgo kraugo ir negeria degtinės. Mat susirinkimuose kalbama vien tik apie: žmogiškos prigimties didelį sugedimą, apie atgailą ir malonės būseną, kurią galima pasiekti tik panirus į liūdesį dėl nuodėmės; toliau, kad išganymat galima būti tik dėl Kristaus aukos ir jo malonės, nes to nepadarys jokie geri darbai; apie tikėjimo Jézumi stebuklingą galią, nes jis net didžiausius nusidėjelius priima, jei tik jie nes be jos negalima daryti jokių gerų darbų (be jos jokie geri darbai neįmanomi); apie stebuklingą tikėjimo į Jézų jégą, kuris ne didžiausius nusidėjelius priima, jei jie tik išpažista save tokiais išpažista; apie Paskutinijį teismą ir pasaulio pabaigą ugnimi ir t. t. Tad daugelį apima susimąstymas ir beveik pamiršta. Mokymas, kurį čia diegia 3 skiltyje [nurodyti] svetimi pamokslininkai, susijęs, pvz., su slapta išpažintimi ir kt., kas veda į katalikybę.

[33v-34r]

Kur ir kokie susibūrimai yra?	Koks maždaug yra dalyvių skaičius?	Kas vadovauja apeigoms?	Iš ko jos susideda?	Kaip jų įtaka iki šiol pasireiškė dalyvių gyvenimo būdui ir jų dvasinei krypčiai?
-------------------------------	------------------------------------	-------------------------	---------------------	---

5.	Tėsinys Labguvos inspekcijos Gilijoje, taip pat maldininkai maldininkai	iki 200	Paprastai ūkininkai <i>Windait</i> iš Gilijos ir <i>Grosztat</i> iš Nemunyno meldžiasi ir vadovauja giedojimui; jų susirinkimai vyksta kartkartémis, dažniausiai šeštadieniais ir sekmdienais, pavakary.	Be maldo ir giedojimo, kaip pasakojama, skaitomi skyriai iš Biblijos arba iš Arndto „Tikroji krikščionybė“, arba „Rojaus darželis.“	Gilijos kunigas <i>Ostermeyeris</i> Labguvos superintendentui <i>Reichelui</i> raštiškai pranešé, kad maldininkai yra ramūs, dievobaimingi, labdarini krikščionys, klusnūs pavaldiniai, kovoja su girtuoklyste (degtinės vartojimu) ir kitomis ydomis, itin uolai lanko bažnyčią ir dalyvauja Šventojoje Vakarienėje, o savo vaikus auklėja Viešpačiui, drausmingai ir griežtai ispėdami. Tačiau superintendentas <i>Reichelis</i> karališką valdžią informavo, kad <i>Ostermeyeris</i> , nors ir néra maldininkų vyriausiasis savo parapijoje, tačiau proteguoja jų susirinkimus ir jų veiklą; taip pat kad jis renka aukas ir platina <i>Tractaten-Verein</i> draugijos raštus; galiausiai, kad jis (<i>Reichelis</i>) tai, ką aukščiau <i>Ostermeyeris</i> girtina apie maldininkus išsaké, ne viską laiko pagrįsta, nes Gilijos parapijos gyventojai apskritai yra apibūdinami kaip girtuokliai ir užsispyrę žmonės, kuriems nedaug rūpi mokykla, ypač apie aritmetika ir rašyba.
----	---	---------	--	--	--

[34v-35r]

Kur ir kokie susibūrimai yra? C. Klaipėdos inspekcija.	Koks maždaug yra dalyvių skaičius?	Kas vadovauja apeigoms?	Iš ko jos susideda?	Kaip jų įtaka iki šiol pasireiškė dalyvių gyvenimo būdui ir jų dvasinei krypciai?
6. Smeltėje pietistai	20.	Smeltės kaimo mokyklos mokytojas vadovauja jų apeigoms. Ir toki nurodymą davé Klaipėdos superintendentas <i>Sprengelis</i> .	Jų vakarinės religines apeigas sudaro kelių posmų giedojimas, Arndto „Tikroji krikščionybė“ arba sekmdieninės knygos, kuri išversta į lietuvių kalbą, skaitymas, vakaro malda iš lietuviško giesmyno ir [giesmės] keli pabaigos posmai.	Kaip patikino superintendentas <i>Sprengelis</i> , tokios apeigos vyksta jau 13 metų ir jos daro toki naudingą poveikį dalyviams, kad še pasižymi kaip blaivūs, veiklūs, ramūs žmonės bei taip pat uolūs ir pamaldūs bažnyčios lankytojai.

[36r]

Gumbinės apygardoje egzistuojančių, už bažnyčios ribų veikiančių religinių susirinkimų suvestinė lentelė

[36v-37r]

	Už bažnyčios ribų veikiančio susirinkimo pavadinimas Inspekcijos pavadinimas	Jose esančių dalyvių parapijoje	Apytikslis skaičius	Kas vadovauja apeigoms?	Iš ko jos susideda?	Poveikis dalyvių gyvenimo būdui ir jų dvasinei krypciai	Su tuo susiję valdžios potvarkiai ir inspekcijų ataskaitos dėl šių reikalų, taip pat panašių pranešimų ministerijai datos
1.	<u>Klaipėdos inspekcinė apygarda.</u> Tokios paskirties draugijų, kokios paminėtos auksčiau, nėra. Tačiau visose parapijose yra pietistų.	visose parapijose	-	Pietistai su savo namiškiais rengia rytines ir vakarines apeigas (pamaldas).	Jos susideda iš giedojimo ir dvasinių (religiinių) raštų skaitymo.	Šitos namų pamaldos (apeigos) ligi šiol jų dalyviam darė gerą poveikį; jie pasižymi griežtu dorovumu.	dėl šių reikalų valdžios potvarkių dar néra išleista, tačiau metinėje vizitacijos ataskaitoje pietistai yra minimi.
2.	<u>Tilžės inspekcija.</u>						
	Susirenkantieji save vadina besimeldžiančiaisiais (<i>Maldininkais</i>) bei švetaisiais.	Tilžės	nuo 70 iki 90 asmenų		kaip prieš tai	pažymėtina, kad anie susibūrimai nedaro jokios ypatingos įtakos jų gyvenimo būdui	-
		Piktupėnų	negalima nurodyti	kaip anksčiau	kaip anksčiau		-
		Katyčių	-	-	-	-	-
3.	Darkiemio inspekcija	joje nėra jokių panašių draugijų	-	-	-	-	-
4.	Unguros (Angerburg) -,-	kaip anksčiau	-	-	-	-	-
5.	Luko (Lyck) -,-	kaip anksčiau	-	-	-	-	-
6.	Géritų (Görritten) -,-	kaip anksčiau	-	-	-	-	-
7.	Léciaus (Lötzen) -,-	kaip anksčiau	-	-	-	-	-
8.	Johannisburgo -,-	kaip anksčiau	-	-	-	-	-
9.	Zéhesteno (Sehesten)	kaip anksčiau	-	-	-	-	-

10.	Geldapės - „-	1. Mielkiemio, keliose vietovėse laikas nuo laiko [vyksta] maldos	buvęs mokytojas	giedama, meldžiamasi	Šių susibūrimų poveikis yra geras.	-
	2. Geldapė	6 senos moterys	Jos susirenka sekmadieniais ir šventadieniais, kad skaitydamos Šv. Raštą [dvasiškai] tobulėtų.	Jos gyvena pamaldžiai ir ramiai.	-	-
11.	Aléckos (Marggrabowa) inspekcija	tokių niekur néra	-	-	-	-
12.	Gumbinės - „-	30 asmenų	Jie susirenka sekmadienio ir šventadienių vakarais, gieda ir meldžiasi, skaito Šv. Raštą bei kitas dvasiškai ugdančias knygas	Negalima jų kažkuo blogu apkaltinti	-	-
	Gumbinės, Stanaičių kaime	keletas lietuvių	kaip anksčiau; visgi šiuos susirinkimus laikas nuo laiko aplanko du vyrai vardu – <i>Grenz</i> ir <i>Klewerys</i> , kurie ten sako pamokslus.	Ir šių dėl nieko [negalima apkaltinti], tačiau neatrodė, kad tarp jų vyrautų visuotinės meilės dvasia.	-	-

[37v-38r]

Už bažnyčios ribų veikiančio susirinkimo pavadinimas	Jose esančiu dalyviu parapijoje		Kas vadovauja apeigoms?	Iš ko jos susideda?	Poveikis dalyvių gyvenimo būdui ir jų dvasinei krypčiai	Su tuo susiję valdžios potvarkiai ir inspekcijų ataskaitos dėl šių reikalų, taip pat panašių pranešimų ministerijai datos
	apytikslis skaičius					
13. Naujosios (Neukirch) inspekcija	1. Naujosios ir būtent a. pačiame	Maždaug 130 lietuvių	dažnai keliaujantys	kaip Klaipėdos [inspekcijoje]	Jų moralinis elgesys nėra geresnis nei kitų dorovingų žmonių. Vis dėlto jie neslepia pasididžiavimo savo susirinkimais.	-

		2. Gastų ir būtent a. Šilelviečiuose b.	apie 130	kažkoks <i>Czinkus,</i> <i>Rudatis</i> ir kiti nevietiniai.	kaip anksčiau	Be veidmainių ir ekscentrikių, yra taip pat daug narių, kurie rodo meilės ir romumo dvasią.	-
		3. Lapynų, Mažuosiuose	-	Vyras vardu <i>Petrick</i> , fanatikas.	kaip anksčiau	Jie savo narius laiko gerais žmonėmis, o kitus – ne.	-
		4. Kaukėnų,		<i>Grenz,</i> <i>Klewerys</i> , namų šeimininkas arba kiti.	kaip anksčiau	Jie yra veidmainiai ir neapsišvietę	-
		5. Skaisgirių ir būtent 7 kaimuose.		Namų šeimininkas, taip pat kiti	kaip anksčiau	Ramūs ir gerbtini žmonės, tačiau linkę į misticizmą.	-
14.	Ragainės inspekcija	6. Ragainės liet.	230	<i>Preukszat</i> iš Kusų parapijos ir <i>Grenz</i> iš Jurbarko	Dvasiškai ugdančių knygų skaitymas, maldos ir giedojimas.	Dauguma dalyvių pasižymi blaivumu, tvarkingumu ir stropumu. Tačiau tarp jų bando įsmukti ir nedorū. Šituo priekaištajama net ir dažnai minimam <i>Preugschat</i> ir tai daroma visiškai pagrįstai.	-
		7. Lenkviečių	170	<i>Abromeit</i> iš Viešvilės parapijos	kaip anksčiau	-	-
		8. Viešvilės	200	<i>Albuszat</i> iš Klaipėdos apylinkių	kaip anksčiau	-	-
		9. Malviškių	12	<i>Grenz</i> iš Jurbarko	kaip anksčiau	-	-
		10. Kusų	150	<i>Grenz</i> ir <i>Albuschat</i>	kaip anksčiau	-	-
		11. Pilkalnio	15	<i>Klewerys</i> ir <i>Grenz</i>	kaip anksčiau	-	-
		12. Šilėnų	2	-	-	-	-
		13. Lasdehenen	nuo 40 iki 50	<i>Anus Zipkatis</i> iš Šilininkų	kaip anksčiau	-	-

15.	Inspektion Stallupönen	1. Stalupénų 2. Katniavos 3. Žirgupénų 4. Enciūnų 5. Pilupénų 6. Bilviečių, dauguma lietuviai	120 15 2 120 140 8	Grenz ir Klewerys, taip pat kiti gabūs, netgi moterys; Pilupénų [parapijoje] – abu ūkininkai vardu: <i>Klibischat</i> iš Galkiemio, <i>Sudeikat</i> iš <i>Laukupénų.</i>	kaip anksčiau	Štie maldos broliai (maldininkai) yra ramūs, tylūs ir blaivūs žmonės, nes tik tokius įsleidžia ir pakenčia tarp savęs; visgi tuo pačiu jie néra geresni, uolesni, nuolankesni	Kas būtina dél šito dalyko,
-----	---------------------------	--	-----------------------------------	---	---------------	--	-----------------------------------

[38v-39r]

	Už bažnyčios ribų veikiančio susirinkimo pavadinimas Inspekcijos pavadinimas	Jose esančių dalyvių		Kas vadovauja apeigoms?	Iš ko jos susideda?	Poveikis dalyvių gyvenimo būdui ir jų dvasinei krypčiai	Su tuo susiję valdžios potvarkiai ir inspekcijų ataskaitos dél šių reikalų, taip pat panašių pranešimų ministerijai datos
		parapijoje	apytikslis skaičius				
16.	Įsručio inspekcija	1. Auluvénų	12 vokiečių 80 liet.	Grenz, Klewerys, Willameit, Lukatis, Pfeil ir kt.	kaip anksčiau	Šie dalyviai išsiskiria uoliu bažnyčios lankymu, blaivumu, sugyvenamumu, darbštumu	1822 m. sausio 14 d. konsistorijos potvarkis; 1821 m. gegužės 30 d. bažnyčių vizitacijos ataskaita; 1822 m. vasario 11 d. pranešimas konsistorijai.
		2. Beržklalnio	50	Vyras, kurį susirinkimas pripažsta labiausiai	kaip anksčiau		
		3. Jurbarko	240	Grenz ir Pfeil	kaip anksčiau		

1 Greičiausiai suklysta rašant vietovardį – turėtų būti

Schillelwethen.

2 Greičiausiai suklysta – turėtų būti *und*, t. y., *Grenz und Albuschat.*